

2018-ci ilin yanvar-sentyabr ayları üçün Azərbaycan Respublikasının

TƏDİYƏ BALANSI¹

2018-ci ilin yanvar-sentyabr ayları üzrə tədiyə balansının ümumi profisiti həm neft qiymətinin 42% bahalaşması, həm də Cari Əməliyyatlar Balansında yaranmış müsbət tendensiyalar hesabına formalaşmışdır. Cari Əməliyyatlar Balansında yaranmış 5.1 mlrd.\$-lıq profisit ehtiyat aktivlərinin 3.7 mlrd.\$ artmasını şərtləndirmişdir.

2018-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında tədiyə balansının əsas göstəriciləri

	Mln.\$
Cari əməliyyatlar	5 088.1
Xarici ticarət balansı	7 335.1
Xidmətlər balansı	- 1 309.1
İlkin gəlirlər balansı	- 1 488.5
-İnvestisiya gəlirlərinin repatriasiyası	- 1 191.3
Təkrar gəlirlər balansı	550.6
Kapital hesabı	1.5
Maliyyə hesabı	- 2 463.6
Xalis maliyyə aktivləri	3 344.8
o cümlədən:	
- xaricə yönəldilmiş birbaşa investisiyalar	1 562.1
- portfel investisiyaları	622.7
- törəmə maliyyə alətləri	- 3.2
- digər investisiyalar	1 163.2
Xalis maliyyə öhdəlikləri	881.2
o cümlədən:	
- Azərbaycana cəlb olunmuş birbaşa investisiyalar	2 934.0
- cəlb olunmuş investisiyaların repatriasiyası	- 2 400.4
- neft bonusu	450.1
- portfel investisiyaları	- 348.8
- törəmə maliyyə alətləri	- 4.3
- digər investisiyalar	250.6
Balanslaşdırıcı maddələr	1 038.6
Tədiyə balansının ümumi saldosu (Ölkənin ehtiyat aktivlərinin dəyişməsi; “+” artım, “-” azalma)	3 664.6

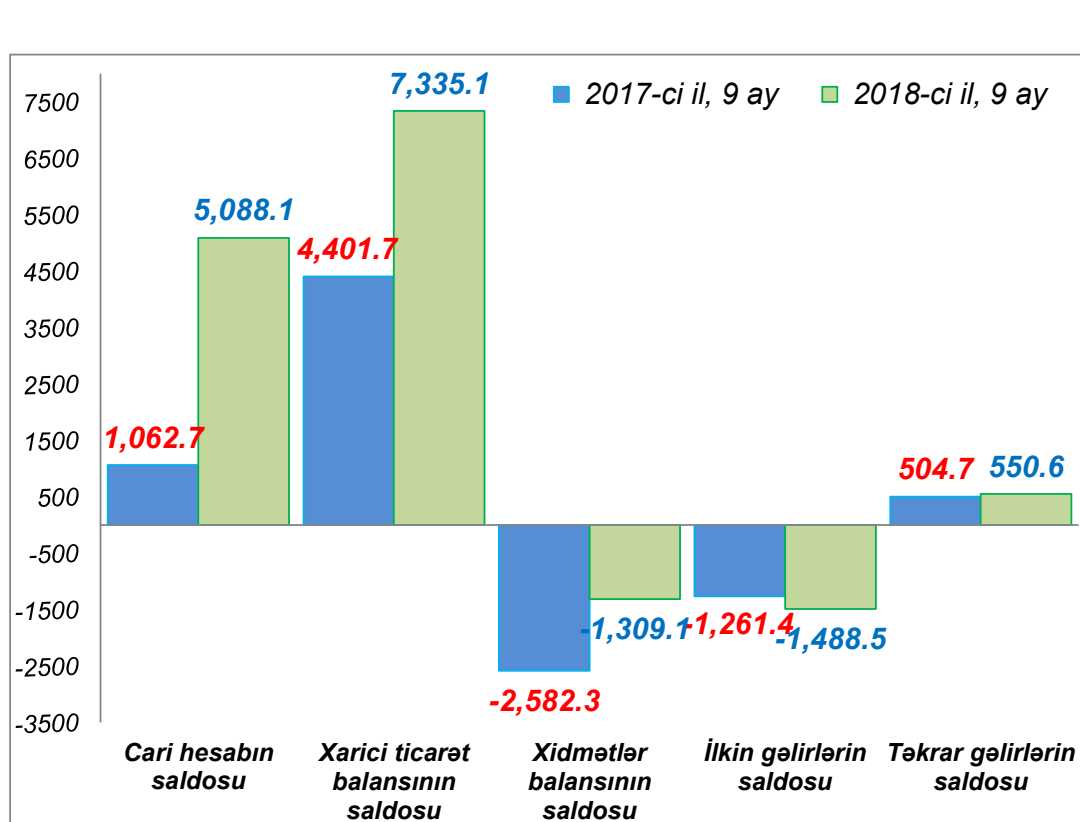
Qeyd: Tədiyə balansı hesablamalarında xam neftin faktiki orta qiyməti 70.6\$ (ötən ilin müvafiq dövründə 49.8\$) olmuşdur.

1 Tədiyə balansının metodoloji tərtibatı ilə bağlı http://cbar.az/assets/1186/final_metod.pdf səhifəsinə müraciət edilə bilər.

Cari əməliyyatlar hesabı

2018-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında cari əməliyyatlar hesabında 5.1 mlrd.\$ (ö.i.m.d.n. 4.8 dəfə artım) məbləğində profisit yaranmış, o cümlədən neft-qaz sektoru üzrə profisit 2 dəfə (4.9 mlrd.\$) artaraq 9.9 mlrd.\$, qeyri-neft sektoru üzrə CƏB kəsiri isə ö.i.m.d.n. 21% (831 mln.\$) artaraq 4.8 mlrd.\$ məbləğində olmuşdur. Nəticədə neft-qaz sektorunun profisiti qeyri-neft sektoru üzrə cari hesabın kəsirini tam örtmüşdür. CƏB profisitinin əsas amilləri:

- *Xarici ticarət balansında profisitinin 1.7 dəfə artması;*
- *İxracın neft-qaz sektoru üzrə 1.4 dəfə, qeyri-neft sektoru üzrə isə 11.8% artması;*
- *Xidmətlər balansında kəsirin 2 dəfə azalması, o cümlədən, tikinti xidmətləri üzrə kəsirin 1.9 dəfə (944 mln.\$) azalması və turizm xidmətləri üzrə balansın 370 mln.\$ (11.8% artım) müsbət olması;*
- *Təkrar gəlirlər balansında profisitinin (46 mln.\$) 9% artması.*

Xarici ticarət balansı

Xarici ticarət dövriyyəsi 23.1 mlrd.\$ təşkil etmişdir. Neft-qaz sektoru üzrə 12.9 mlrd.\$ həcmində yaranmış profisit qeyri-neft sektoru üzrə 5.6 mlrd.\$-lıq kəsiri bağlamış və nəticədə xarici ticarət balansında 7.3 mlrd.\$-lıq (1.7 dəfə artım) profisit yaranmışdır.

2018-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında Azərbaycanın dünyanın 176-dək dövləti ilə ticarət əlaqələri olmuşdur. Xarici ticarətin 12%-i MDB üzvü olan dövlətlərin, 88%-i isə digər xarici dövlətlərin payına düşür.

Əmtəə ixracı. Hesabat dövründə əmtəə ixracı 15.2 mlrd.\$ (1.4 dəfə artım) təşkil etmişdir.

Xarici dövlətlərə 12.7 mlrd.\$ neft məhsulları ixrac olunmuş, ixrac olunmuş neft məhsullarının 494.4 mln.\$-ı neft emalı məhsullarının, 12.2 mlrd.\$-ı isə xam neftin ixracının payına düşür.

2018-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında qeyri-neft ixracı artım dinamikası göstərir, ölkənin qeyri-neft ixracı ö.i.m.d.n. 11.8% artaraq 1.1 mlrd.\$ təşkil etmişdir.

Əmtəə idxalı. Hesabat dövründə əmtəə idxalı 7.9 mlrd.\$ təşkil etmişdir, o cümlədən istehlak mallarının idxalının ümumi dəyəri isə 3.6 mlrd.\$ olmuş, bunun da 1.1 mlrd.\$-ı ərzaq məhsullarının payına düşür. Qeyri-neft sektoru üzrə idxal ö.i.m.d.n. 24.3% artaraq 6.7 mlrd.\$ olmuşdur. Qeyri-neft idxalının strukturunda minik avtomobillərinin (2.1 dəfə), kimya məhsullarının (1.5 dəfə), qara metal və ondan hazırlanmış məmulatların (1.4 dəfə), mebel məhsullarının (23.3%), kağız məmulatlarının (18.3%), daş və şüşə məmulatlarının (23%), alkoqollu və alkoqolsuz içkilərin (29.2%) idxalı artmış, şəkərin (1.7 dəfə), tütün və tütün məhsullarının (10.3%), tərəvəz məhsullarının (13.2%) idxalı isə azalmışdır.

İdxalın strukturunda xarici investisiyalar hesabına gətirilmiş maşın-avadanlıqların və malların xüsusi çəkisi 9.8% təşkil edərək 777.1 mln.\$ olmuşdur.

Xidmətlər balansı

2018-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında xarici dövlətlərlə Azərbaycanın iqtisadi əlaqələrində qarşılıqlı xidmətlər əsas yerlərdən birini tutmuş və bu xidmətlərin ümumi həcmi 9.3 mlrd.\$ təşkil etmişdir. Bunun 5.3 mlrd.\$-ı qeyri-rezidentlər tərəfindən Azərbaycanın rezidentlərinə, 4 mlrd.\$-ı isə Azərbaycan rezidentlərinin xarici ölkələrin rezidentlərinə göstərilən xidmətlərdir. Nəticədə xidmətlər balansında 1.3 mlrd.\$-lıq kəsir yaranmışdır.

Neft-qaz sektoru üzrə kəsir 1.2 mlrd.\$ olmuşdur (əsasən 1 mlrd.\$ tikinti xidmətləri və 365 mln.\$ digər işgüzar xidmətlər). Qeyri-neft sektoru üzrə xidmətlər balansının kəsiri isə ö.i.m.d.n. 2.4 dəfə azalaraq 51.1 mln.\$ təşkil etmişdir.

Qarşılıqlı xidmətlər dövriyyəsinin 21%-i nəqliyyat xidmətləri üzrə aparılan əməliyyatların payına düşür. Ümumi dəyəri 2 mlrd.\$ olan nəqliyyat xidmətlərinin 45.2%-i qeyri-rezidentlərin

Azərbaycanın nəqliyyat sistemlərindən istifadə etmələri ilə əlaqədardır. Azərbaycanın rezidentlərinin qeyri-rezidentlərə göstərdikləri nəqliyyat xidmətlərinin dəyəri 888.7 mln.\$, qeyri-rezidentlərin Azərbaycan rezidentlərinə göstərdikləri nəqliyyat xidmətlərinin dəyəri isə 1.1 mlrd.\$ təşkil etmişdir. Dövr ərzində qeyri-neft sektoru üzrə nəqliyyat xidmətlərinin ixracı 1.5 dəfə artmışdır.

2018-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında qarşılıqlı turizm xidmətlərinin dövriyyəsi ö.i.m.d.n. 6.4% artaraq 4.6 mlrd.\$ təşkil etmişdir. 2018-ci ilin yanvar-sentyabr ayları ərzində turizm xidmətləri üzrə profisit ö.i.m.d.n. 11.8% artaraq 370.3 mln.\$ (2017-ci ilin müvafiq dövründə 331.2 mln.\$) təşkil edir (2018-ci ilin yanvar-sentyabr ayları ərzində Azərbaycana gələn xarici vətəndaşların sayı 6% artıb).

Öz növbəsində xarici ölkələr tərəfindən Azərbaycan rezidentlərinə turizmlə bağlı göstərilən xidmətlərin dəyəri 1.3 mlrd.\$ məbləğində olmuşdur. Bunun 79%-i Azərbaycan vətəndaşlarının şəxsi səfərləri ilə bağlı xarici ölkələrdə olarkən sərf etdikləri vəsaitlərin (məlik idxal üçün vəsaitlər istisna olmaqla) payına düşür.

Hesabat dövründə qeyri-neft sektoru üzrə qeyri-rezidentlərə ödənilən tikinti xidmətlərinin dəyəri ö.i.m.d.n. 1.5 dəfə azalaraq 22.3 mln.\$ təşkil etmişdir. Qeyri-neft sektoru üzrə qeyri-rezidentlərə ödənilən digər işgüzar xidmətlərin dəyəri isə ö.i.m.d.n. 7% azalaraq 523.8 mln.\$ olmuşdur.

İlkin gəlirlər balansı

Hesabat dövründə neft-qaz sektoru üzrə 1.8 mlrd.\$ kəsir, qeyri-neft sektoru üzrə isə 307.2 mln.\$ profisit olmuşdur. Nəticədə ilkin gəlirlər balansında kəsir ö.i.m.d.n. 18% artaraq 1.5 mlrd.\$ təşkil etmişdir. İlkin gəlirlər üzrə daxilolmaların və ödənişlərin ümumi dövriyyəsi 4 mlrd.\$ olmuşdur. Bunun 68.5%-i (2.7 mlrd.\$) Azərbaycandan qeyri-rezidentlərə ödənişlər təşkil edir. Bu məbləğin isə əsas hissəsini (1.8 mlrd.\$) beynəlxalq neft-qaz konsorsiumları üzrə xarici investorların payına düşən gəlirlərin repatriasiyası (əsasən xam neft şəklində), qiymətli kağızlar portfeli üzrə qeyri-rezidentlərə ödənilən faizlər (358 mln.\$) və xarici kreditlərdən istifadəyə görə ödənilən faizlər (289.7 mln.\$) təşkil edir.

Təkrar gəlirlər balansı

Təkrar gəlirlər üzrə xarici ölkələrlə aparılan əməliyyatların ümumi dəyəri 1190.8 mln.\$ məbləğində qiymətləndirilmişdir. Daxilolmalar 870.7 mln.\$, ödənişlər isə 320.1 mln.\$ təşkil etmişdir.

Təkrar gəlirlər üzrə ümumi daxilolmaların 92%-i xarici ölkələrdən fiziki şəxslərin pul baratları, 7%-i ölkəyə gətirilən humanitar və yardım mallarının dəyəri, 1%-i isə digər

daxilolmalar təşkil edir. Ölkəyə göndərilən pul baratlarının həcmi 10.7% artaraq 803.3 mln.\$, ölkədən çıxarılan pul baratlarının həcmi isə 5.3% artaraq 261.5 mln.\$ olmuşdur. Nəticədə pul baratları üzrə 541.8 mln.\$ müsbət saldo yaranmışdır.

Bütövlükdə, təkrar gəlirlər üzrə əməliyyatların saldosu müsbət 550.6 mln.\$ təşkil etmişdir.

Maliyyə hesabı²

2018-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında ölkənin xalis maliyyə aktivləri 3344.8 mln.\$ artmışdır. Bu göstərici xaricə yönəldilmiş birbaşa investisiyalar (1562.1 mln.\$), portfel investisiyaları (622.7 mln.\$), törəmə maliyyə alətləri (-3.2 mln.\$) və digər investisiyalar (1163.2 mln.\$) hesabına formalaşmışdır.

Hesabat dövründə ölkənin xalis maliyyə öhdəlikləri isə 881.2 mln.\$ təşkil etmişdir ki, bu da xaricdən cəlb olunmuş xalis birbaşa investisiyalar (533.6 mln.\$), neft bonusu (450.1 mln.\$), portfel investisiyaları (-348.8 mln.\$), törəmə maliyyə alətləri (-4.3 mln.\$) və digər investisiyalar (250.6 mln.\$) hesabına formalaşmışdır.

2018-ci ilin yanvar-sentyabr ayları üzrə xalis maliyyə aktivləri və öhdəlikləri

	<i>Mln.\$</i> Aktivlər	Öhdəliklər
Birbaşa investisiyalar	1 562.1	533.6
- neft-qaz sektoru	727.9	278.8
- digər sektorlar	834.2	254.8
Neft bonusu		450.1
Portfel investisiyaları	622.7	-348.8
Törəmə maliyyə alətləri	-3.2	-4.3
Digər investisiyalar	1 163.2	250.6
- ticarət kreditləri və avanslar	2 356.6	766.5
- kreditlər və ssudalar	106.4	-445.6
- depozitlər və nağd valyuta	-1 299.8	-70.3
C Ə M İ	3 344.8	881.2

Birbaşa investisiyalar

Birbaşa investisiyalar formasında xaricdən cəlb olunmuş sərmayələrin ümumi məbləği 2.9 mlrd.\$ olmuşdur. Ölkə iqtisadiyyatına yatırılmış birbaşa investisiyaların strukturunda neft-qaz sektorunun payı 81% təşkil etmişdir.

2 Beynəlxalq Valyuta Fondunun tədiyə balansы üzrə yeni (6-cı nəşr) Təlimatının tələblərinə uyğun olaraq tədiyə balansının strukturunda kapital və maliyyə hesabı Aktivlər/Öhdəliklər prinsipi üzrə təsnifləşdirilmişdir.

2018-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında tədiyə balansında birbaşa investisiyalar maddəsinin neft-qaz sektoru üzrə xalis maliyyə öhdəliklərinin (278.8 mln.\$) artımı cəlb olunmuş investisiya ilə (2382.3 mln.\$) kapitalın repatriasiyası (2103.5 mln.\$) arasındakı fərqdən formalaşır.

Qiymətləndirmələrə görə qeyri-neft sektoruna cəlb olunmuş birbaşa investisiyaların ümumi məbləği 551.7 mln.\$ olmuşdur.

Həşiyyə 1. Azərbaycanın neft-qaz sektoruna cəlb olunmuş investisiyaların həcmi, strukturu, investorlar arasında pay bölgüsü və qoyulmuş sərmayələrin sonradan gəlir və kapital formasında ölkədən çıxarılması (repatriasiya) müvafiq beynəlxalq neft-qaz sazişlərinə və BVF-nun tövsiyələrinə əsasən həyata keçirilməkdədir.

Bağlanmış müqavilələr əsasında gəlirlərin "repatriasiyası" dövr ərzində xarici investorun yatırdığı investisiyadan əldə etdiyi gəlirdir. Qeyd edək ki, bu sazişlərə əsasən müvafiq konsorsiumlarda olan payçılar hesabat dövrü ərzində Azərbaycan iqtisadiyyatına qoyduqları investisiyaların hamısını hasil edilən və ixrac olunan xam neft şəklində geri götürürlər (kapitalın repatriasiyası). Bu əməliyyat faktiki olaraq tədiyə balansının maliyyə hesabında ölkənin birbaşa investisiyalar üzrə xarici öhdəliklərinin azalması (mənfi işarə) deməkdir ("-" net incurrence of liabilities).

Kreditlər və digər investisiyalar

Hesabat dövründə kreditlər və ssudalar üzrə xalis maliyyə aktivləri 106.4 mln.\$ artmış, xalis maliyyə öhdəlikləri isə 445.6 mln.\$ azalmışdır. Kreditlər və ssudalar üzrə xalis maliyyə öhdəlikləri dövlət təminatlı kreditlər hesabına artmış, neft-qaz sektorunun kreditləri, birbaşa dövlət kreditləri, firmaların və digər müəssisələrin kreditləri və bankların kreditləri hesabına isə azalmışdır.

Depozitlər və nağd valyuta üzrə xalis maliyyə aktivləri 1.3 mlrd.\$, xalis maliyyə öhdəlikləri isə 70.3 mln.\$ azalmışdır.

Ehtiyat aktivləri

Hesabat dövründə ölkənin ehtiyat aktivləri 3.7 mlrd.\$ məbləğində artmışdır.

Həşiyyə 2. Ehtiyat aktivləri – bu maddə Cari əməliyyatlar və Maliyyə hesabında baş vermiş əməliyyatların nəticəsi olaraq ölkənin valyuta ehtiyatlarının artıb/azalmasını ifadə edir. Təcrübədə cari əməliyyatlar hesabı kəsirli/profitli olduqda, bu kəsir/profit kapital və maliyyə hesabının profisiti/kəsiri hesabına maliyyələşməlidir/örtülməlidir. Lakin, əgər cari hesabın kəsiri/profitli tam olaraq kapital və maliyyə hesabının profisiti/kəsiri hesabına maliyyələşmərsə/örtülmürsə, onda bu fərq ehtiyat aktivləri (valyuta ehtiyatları) hesabına maliyyələşə/örtülə bilər.

Tədiyə balansının ümumi kəsirini ehtiyat aktivlər maliyyələşdirmirsə (və ya əksinə, profit ehtiyat aktivlərin artımında əks olunursa), yaranan fərq balanslaşdırıcı maddələrdə saldo kimi öz əksini tapır.